УДК 336.717

СМИКОВСЬКА А.С.
магістрант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
ГРУШКО В.І.
д.е.н., професор, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ, ЇЇ ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ

Будь-яка держава на етапі переходу до нової фази економічного розвитку змушена вдаватися до використання такого інструменту регулювання, як реструктуризація економіки. Вона передбачає цілеспрямоване, комплексне і планомірне перетворення секторальної, регіональної, відтворювальної, галузевої, технологічної, інституційної структури економіки, спрямоване на підвищення конкурентоспроможності країни [1].

Більшість сучасних держав демонструють ефективне використання реструктуризації, як в цілях вирішення економічних проблем, так і з метою формування стійкого розвитку економіки [2]. В цьому випадку комерційні банки є каталізаторами реструктуризації завдяки активній участі в інвестуванні економічних перетворень.

Банківська система, будучи частиною економічної системи, займає стратегічне положення в економіці. Будь-який збій в її функціонуванні зачіпає інтереси всіх господарюючих суб'єктів, кожного члена суспільства, може призвести до дестабілізації економічної, політичної, соціальної та інших сфер суспільного життя. Однак, реструктуризація, відкриваючи нові можливості для розвитку комерційних банків, одночасно містить ризики для їх фінансової стійкості, так як банки змушені адаптуватися до умов, що змінилися макроекономічним умовам. У підсумку, фінансова стійкість комерційних банків, тобто здатність своєчасно виконувати всі взяті на себе зобов'язання перед клієнтами, власниками, співробітниками, регулятором і забезпечувати безперервність своєї діяльності, може погіршуватися.

Питанням фінансової стійкості банківських установ присвячена численна кількість публікацій зарубіжних і вітчизняних авторів, таких, як Долан Е.Дж, Кемпбелл К.Д. , Кемпбелл Р.Дж., Сінкі Дж. Ф., Ван Хорн Дж. К., Каплан Р.С., Нортон Д.П., Вовчак О.Д., Дзюблюк О.В., Довгань Ж.М., Заруба О.Д., Мороз А.М., Савлук М.І., Ларіонова І.В., Лаврушин О.І. і ін.

Незважаючи на суттєву кількість наукових досліджень щодо питань фінансової стійкості банку, багато питань залишаються недостатньо розкритими, різні аспекти фінансової стійкості розглядаються відокремлено, а комплексному виробленню концептуальних підходів щодо вдосконалення управління фінансовою стійкістю приділяється недостатньо уваги, що зумовлює актуальність подальшого їх вивчення.

Однією з умов ефективного функціонування банку в рамках економічної кризи є його фінансова стійкість. Фінансова стійкість комерційного банку може бути визначена як можливість банку протягом тривалого періоду часу

підтримувати прийнятний рівень ризику і надійності. Фінансова стійкість є фундаментальним поняттям, найбільш точно відображає проблеми і тенденції розвитку банківського сектора. Визначення методики оцінки фінансового стану банку є дуже важливим, так як це дозволяє виявити негативні тенденції в діяльності банку і попередити їх наростання в перспективі, а також визначити поточний стан і виявити сильні сторони банку.

Фінансова стійкість банку – це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції з урахуванням наявного балансу економічних інтересів, витримуючи вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Погоджуючись з таким твердженням фінансової стійкості комерційного банку, можна визначити напрями її оцінки, які обумовлені сучасними соціально економічними реаліями, що склалися у теперішній час. До них слід віднести:

- оперативний моніторинг макроекономічної ситуації, а також тенденцій розвитку банківського сектору;

- оперативний моніторинг діяльності комерційного банку (зміна клієнтської бази, умов залучення грошових коштів та надання кредитів);

- аналіз банківської звітності й вивчення динаміки зміни ключових показників діяльності банків (перевірка відповідності нормативам НБУ, побудова діаграм і моделей ліквідності, формування стратегії розвитку банку).

Узагальнюючими показниками оцінки фінансової стійкості банку в сучасних умовах є його платоспроможність і ліквідність. Ці показники тісно взаємопов'язані. Основою платоспроможності банку є його ліквідність. Однак платоспроможність залежить не лише від ліквідності, а й від ряду інших факторів політичної й економічної ситуації в країні чи регіоні, стану грошово-кредитного ринку, можливості рефінансування в НБУ, розвинутості ринку цінних паперів, наявності й досконалості заставного законодавства, забезпеченості банку власним капіталом, надійності клієнтів й банків-партнерів, спеціалізації й різноманітності банківських послуг даного фінансово-кредитного закладу та інших факторів. Потрібний аналіз впливу кожного з них на платоспроможність банку і його фінансову стійкість.

Першочерговими параметрами фінансової стійкості банку в нашій країні є соціально політична ситуація в Україні, її загально економічний стан, стан фінансового ринку, внутрішня стійкість банківської установи.

Характеризуючи сучасний стан банківської системи України, необхідно зазначити, що політична нестабільність та загальна економічна дестабілізація у країні негативно впливають на діяльність банків. Фінансово-економічна криза спровокувала значний відтік грошових коштів із банківської системи та зростання обсягу проблемних кредитів, що призвело до погіршення показників ліквідності та платоспроможності банків і, відповідно, суттєво вплинуло на їх фінансову стійкість.

Умовами забезпечення фінансової стійкості сучасної банківської установи виступають достатній, а не надлишковий обсяг власного капіталу; підтримка

збалансованої структури активів і пасивів за строками й сумами та підтримка відповідного рівня рентабельності діяльності банку.

В Україні рівень капіталізації комерційних банків досить низький, що зумовлює можливість до перерозподілу коштів у масштабах економіки.

Фінансовій стійкості комерційних банків України на сучасному етапі найчастіше загрожують такі негативні чинники, серед яких триваючий цілеспрямований підрив їхньої ділової репутації; недосконала система набору кадрів для комерційних банків; - надання клієнтам недостовірної інформації; використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів; високий рівень неповернення виданих кредитів, правова неврегульованість цієї проблеми у сфері банківської діяльності; недосконалі підходи до оцінки кредитних ризиків; відсутність систематизованих даних про несумлінних позичальників; суттєвий рівень маніпулювання кредитними картками, банкоматами; шахрайське вторгнення до банківських комп'ютерних мереж; витік конфіденційної інформації; недосконаліть структур, що забезпечують внутрішню та зовнішню безпеку банківських установ.

З метою підвищення рівня капіталізації, як одного із пріоритетних чинників забезпечення фінансової стійкості, комерційні банки повинні прагнути до збільшення власного капіталу перш за все за рахунок зовнішніх джерел, зокрема шляхом емісії акцій чи боргових зобов’язань (субординований борг). Кожен з даних способів має свої переваги та недоліки, тому обираючи один із шляхів банк повинен раціонально проаналізувати ефективність їх застосування.

Для зміцнення фінансової стійкості комерційного банку істотне значення має зростання його доходів, насамперед прибутку як джерела збільшення власного капіталу. Валовий операційний дохід комерційних банків залежить від норми прибутку по активних операціях, розміру плати, що береться за надані послуги, величини й структури активів. Кожен з цих факторів вимагає застосування специфічних прийомів дослідження.

Для забезпечення зростання дохідності комерційного банку та підвищення його фінансової стійкості важливе значення має кількісний та якісний аналіз кожного джерела доходів з метою встановлення вигідних для банку напрямів здійснення операцій.

Збільшенню дохідності комерційних банків, крім підвищення прибутку від здійснюваних операцій та послуг, що надаються, сприяє й скорочення витрат на їх обслуговування Це вимагає проведення постійного аналізу витратності банківських операцій та послуг і визначення можливостей їх зменшення, що позитивно впливає на фінансову стійкість банку.

Для створення умов, які б сприяли встановленню и зміцненню фінансової стійкості комерційних банків, держава повинна вжити заходів законодавчого й нормативного характеру:

- створити спеціальне незалежне відомство, яке б займалося визначенням рейтингу комерційних банків і знайомило з ним усіх зацікавлених осіб;

- створити при Асоціації українських банків банк даних про позичальників вітчизняних комерційних банків, в якому зберігалась би інформація про

фінансовий стан суб'єктів господарювання, їх спроможність виплачувати проценти і погашати борги, а також реєстр гарантій і застав;

- сприяти усуненню законодавчих обмежень щодо участі банків у створенні інших фінансово-кредитних інститутів та промислово-фінансових груп шляхом злиття банківського, фінансового та промислового капіталу, утворення дочірніх банків. Це зумовить кардинальні зміни у банківському секторі України, прискорений розвиток ринку цінних паперів та виникнення зацікавленості у банків щодо участі в оздоровленні інших комерційних банків, санації як їх, так й інших суб'єктів господарювання;

- ввести у законодавчому порядку більш повну відповідальність акціонерів (учасників) банку за використання залучених банками коштів, тому що на сьогодні вони несуть відповідальність лише в межах свого внеску, як це передбачено законом України "Про господарські товариства";

- внести зміни в нормативну базу щодо можливості відкриття кожним банком окремого субкореспондентського розрахункового рахунку, на якому

були б сконцентровані лише власні кошти банку Це унеможливить випадки блокування коштів клієнтів, що знаходяться на кореспондентському рахунку банку, і проведення розрахунково-касових операцій при виконанні рішень арбітражних судів про стягнення з власних коштів банку певних сум на користь позивачів.

Звичайно, й самі банки для забезпечення власної фінансової стійкості повинні організаційно перебудовувати свою організаційну, діяльність. Для цього їм необхідно:

- організувати підрозділи (якщо вони ще не організовані) управління кредитними ризиками (кредитні комітети чи інші підрозділи);

- провести заходи щодо подальшого всебічного розвитку внутрішнього аудиту і використовувати його висновки в поточному й стратегічному управлінні фінансовою стійкістю;

- запровадити планування і прогнозування роботи по залученню й розміщенню ресурсів, забезпечити вчасне доведення планів і лімітів до установ банків (філій, представництв тощо);

- посилити політику диверсифікації активів і пасивів, виходячи з того, що розмір максимального ризику на одного позичальника не повинен реально перевищувати 10 % власних коштів банку;

- розгорнути роботу по розширенню кола вкладників і не допускати концентрації залишків коштів на депозитних і вкладних рахунках обмеженої кількості вкладників;

- намагатись переорієнтувати діяльність банку на розширення асортименту банківських послуг Проводити політику збільшення доходів банку за рахунок розширення банківських послуг та операцій, в тому числі за рахунок здійснення розрахунків як найменш ризикових операцій.

Важливою умовою забезпечення фінансової стійкості комерційних банків с надійність джерел і гарантій погашення виданих кредитів. Цю проблему слід опрацювати законодавчо за участю Фонду державного майна. Зокрема, потребують вирішення питання про надання в заставу видачі кредиту

виробничих га інших споруд підприємств, про механізм реалізації цієї застави, про надання в заставу контрольних пакетів акцій корпоративних підприємств. Гарантіями повернення кредитів щодо державних підприємств можуть бути і спеціально випущені казначейські зобов'язання (векселі) з наданням їм чинності вільно оборотних платіжних коштів.

З метою спонукання комерційних банків надання кредитів на стабілізацію і розвиток виробництва пропонується: дозволити видавати довгострокові кредити під розроблені стабілізаційні програми за рахунок скорочення на 50 % обов'язкових резервів; встановити процентну ставку за кредити, що видаються за рахунок пільги щодо резервів, на рівні 10 % річних; звільнити від оподаткування доходи, одержані комерційними банками від надання довгострокових кредитів; встановити, що на погашення довгострокових кредитів першочергово (щодо оподаткування) використовується прибуток, одержаний від заходу, на який було видано кредит.

Отже, фінансова стійкість банку виступає першочерговою умовою здійснення своєї діяльності і є рушійним елементом побудови банківської системи України в цілому. Фінансова стійкість банку характеризується прогресивним розвитком установи за умови позитивної динаміки при допустимих ризиках та ефективності, пропорційному і збалансованому зростанні капіталу, ліквідності, активів, фінансового результату. За умови фінансової стійкості банку випереджаючими темпами зростає капітал і ліквідність. Фінансова стійкість банку прямо залежить від рівня ризикованості та якості управління активами і пасивами. Забезпечення фінансової стійкості сучасного банку передбачає достатній обсяг власного капіталу (за відсутності надлишкового); збалансованість структури активів та пасивів за строками і сумами; належний рівень рентабельності діяльності банку та його підтримка. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку вкрай необхідне для розвитку економіки нашої держави.

Список використаних джерел:

1.Управління діяльністю комерційного банку (банківський менеджмент) / Під ред. доктора економічних наук, професор О. І. Лаврушина. — М : Юристь, 2003. — 688 с.

2.Макєєва І. В. Сутнісна Характеристика поняття «фінансова стійкість» та її основні параметри / І. В. Макєєва [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/ NPM_2006Economics/7_makeeva.doc.htm.

3.Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія / В.М. Кочетков. — К. : КНЕУ, 2002. — 238 с

4.Вольська С.П. Фінансова стійкість банку та механізми її забезпечення: автореф. дис. канд. екон. наук / С.П. Вольська — Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2018. — 19 с.

5. Довгань Ж.М. Фінансова стійкість банківської системи України: проблеми оцінки та забезпечення: монографія / Ж.М. Довгань. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. — 448 с.

6. Малахова О.Л. Управління фінансовою стійкістю банків / О.Л. Малахова, Р.В. Михайлюк. — Тернопіль: ТНЕУ, 2019. — 270 с.